

Doktorander med bristande studieprestation

En kartläggning av omfattningen av doktorander som
inte erbjuds fortsatt anställning

Redovisning av ett regeringsuppdrag

Doktorander med bristande studieprestation, En kartläggning av omfattningen av doktorander som inte erbjuds fortsatt anställning – Redovisning av ett regeringsuppdrag
Rapport 2022:12

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2022

Författare: Tove Morén

Diarienummer: 32-00077-22

Universitetskanslersämbetet • Hammarbybacken 31 • Box 6024, 121 06 Johanneshov
tfn 08-563 085 00 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Uppdraget till UKÄ	7
Genomförande.....	8
Författningsbestämmelser.....	9
Högskoleförordningen	9
Förarbeten och tillsyn.....	11
JK:s beslut 1996.....	11
Budgetpropositionen för 1998	12
Högskoleverkets och Universitetskanslersämbetets tillsyn	13
UKÄ:s remiss	17
Frågorna i remissen	17
Svaren på frågorna	17
Hur vanligt är det att doktorander inte erbjuds fortsatt anställning trots att resurserna inte dras in?	17
Orsakerna till att doktorander inte erbjudits fortsatt anställning trots att resurserna inte dras in	19
SULF:s synpunkter.....	21
Forskarutbildningen i siffror	23
Antalet doktorander.....	23
Doktoranders försörjning	24
Examina på forskarnivå.....	24
UKÄ:s reflektioner	26
Bilagor.....	28
Bilaga 1 – UKÄ:s remiss.....	28
Bilaga 2 – Sändlista	29

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har fått i uppdrag av regeringen att kartlägga i vilken omfattning doktorander inte erbjuds fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att lärosätet inte har beslutat om indragning av handledning. I uppdraget till UKÄ hänvisar regeringen till en skrivelse från Sveriges universitetslärare och forskare (SULF) med rubriken *Behov av ändringar i högskoleförordningen för att säkerställa doktoranders rättssäkerhet*. I skrivelsen menar SULF att det finns en lucka i högskoleförordningen som medför en bristande rättssäkerhet för doktorander. Den innebär enligt SULF att lärosäten, med hänvisning till bristande studieprestationer, har underlåtit att erbjuda fortsatt anställning trots att lärosätet inte har beslutat om indragning av handledning och andra resurser enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen. SULF menar att det i praktiken innebär att en doktorand blir av med sin möjlighet att försörja sig och därför kan tvingas avbryta sin forskarutbildning.

Högskoleförordningen innehåller bland annat bestämmelser om anställning, utbildning och tillträde till utbildning. Bakgrunden till och syftet med vissa av bestämmelserna som är relevanta för den här kartläggningen framgår framför allt av regeringens budgetproposition för 1998. Bland annat resulterade förslagen i budgetpropositionen i att en ny bestämmelse infördes i högskoleförordningen. Bestämmelsen innebar att fakultetsnämnden (numera rektor) ska besluta att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser för forskarutbildningen om doktoranden i väsentlig utsträckning åsidosätter sina åtaganden enligt den individuella studieplanen.

Frågan om bristande studieprestationer har även förekommit i några av UKÄ:s och tidigare Högskoleverkets rapporter och tillsynsbeslut. Senast i februari 2022 fattade UKÄ beslut i ett ärende där frågan var aktuell. Av ärendet framgår att den aktuella högskolan hade beslutat att inte förnya doktorandens anställning utifrån en sammanvägd bedömning av doktorandens prestation och övriga omständigheter i ärendet. Samtidigt ansåg högskolan att det inte fanns förutsättningar för att dra in doktorandens handledning och andra resurser. UKÄ fann inte anledning att kritisera högskolan, men ställde sig frågande till om situationen är acceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt eftersom avsaknaden av fortsatt försörjning kan resultera i att doktoranden måste avbryta utbildningen.

UKÄ har inom ramen för uppdraget skickat en remiss med frågor till samtliga lärosäten med staten som huvudman, totalt 31 lärosäten. Det huvudsakliga syftet med frågorna har varit att få en uppfattning om hur vanligt det är att en doktorand inte erbjuds fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att lärosätet inte har beslutat

om indragning av handledning och andra resurser. Det har även varit viktigt att få kunskap om lärosätenas uppfattning om varför sådana situationer i så fall har uppstått. UKÄ har bitt lärosätena att begränsa sin redovisning till de senaste fem åren.

Sammanlagt 7 av de 31 lärosätena har uppgett att det har förekommit något eller några fall där lärosätet inte har erbjudit fortsatt anställning, trots att man inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser. Sammantaget rör det sig om 17 fall på de aktuella lärosätena. I flera fall framgår det att något beslut om indragning inte har fattats, eftersom doktoranden slutligen valt att själv avsluta anställningen eller avbryta sina studier. I vissa andra fall framgår det att lärosätet har beslutat om indragning, men först en längre tid efter att anställningen har upphört. I ett fall framgår det att ett ärende om att dra in resurserna har initierats, men ännu inte avslutats. I ytterligare några fall har skälen till att lärosätena inte har beslutat om att dra in handledning och andra resurser varit svårare att uttyda, t.ex. när det har berott på ”komplikerade personliga förhållanden” eller att någon ”anmälan om indragning av resurser har inte gjorts”. Slutligen framgår det även att det för ett par av doktoranderna har handlat om att den finansierade studietiden har tagit slut.

UKÄ har även hämtat in uppgifter från sin databas Högskolan i siffror. Av dessa uppgifter framgår att antalet doktorander har varierat mellan 16 000 och 16 700 doktorander per år vid statliga lärosäten under de senaste fem åren. Av dem har majoriteten en anställning som doktorand och andelen med den anställningen har de senaste fem åren legat mellan 66 och 70 procent.

Sammanlagt 17 fall har alltså förekommit vid de aktuella lärosätena under de senaste fem åren. Enligt de synpunkter som har kommit in från SULF, stämmer svaren också i huvudsak överens med de fall som är kända för förbundet. Mot bakgrund av det totala antalet doktorander som förekommit vid statliga lärosäten under de senaste fem åren, är antalet fall som lärosätena har redovisat en mycket liten andel. I ljuset av bland annat tidigare tillsynsärenden hos UKÄ finns det visserligen anledning att tro att det kan finnas något fler fall än vad som framgår av lärosätenas svar. Men även om dessa omständigheter tas i beaktande framstår det som att fallen ändå är få i förhållande till det totala antalet doktorander under perioden.

UKÄ vill samtidigt framhålla att för den enskilda doktoranden som inte får en förnyad anställning, kan konsekvenserna bli mycket kännbara. En sådan situation kan resultera i att doktoranden måste avbryta utbildningen utan möjligheter att få sitt ärende prövat på det sätt som gäller när rektor har fattat ett beslut om att dra in handledning och andra resurser. Det framgår också av kartläggningen att lärosätena har delvis olika uppfattningar om hur den här typen av fall ska bedömas och hanteras. Både

regeringen och UKÄ har tidigare framhållit de starka rättssäkerhetsaspekterna när det kommer till doktorandernas rätt till handledning och andra resurser.

Uppdraget till UKÄ

Regeringen har i regleringsbrev¹ för budgetåret 2022 avseende Universitetskanslersämbetet (UKÄ), gett UKÄ i uppdrag att kartlägga i vilken omfattning doktorander inte erbjuds fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att beslut om indragning av handledning inte har fattats.

Uppdraget ska redovisas till regeringen (Utbildningsdepartementet) senast den 15 juni 2022.

I uppdraget till UKÄ hänvisar regeringen till en skrivelse den 15 maj 2019 från Sveriges universitetslärare och forskare (SULF) med rubriken *Behov av ändringar i högskoleförordningen för att säkerställa doktoranders rättssäkerhet* (U2019/01910).

I skrivelsen menar SULF att det finns en lucka i högskoleförordningen som medför en bristande rättssäkerhet för doktorander. Den innebär enligt SULF att lärosäten, med hänvisning till bristande studieprestationer, har underlåtit att erbjuda fortsatt anställning trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen. SULF menar att det i praktiken innebär att en doktorand blir av med sin möjlighet att försörja sig och därför kan tvingas avbryta sin forskarutbildning. Doktoranden blir samtidigt fråntagen den mer rättssäkra process som föreskrivs i högskoleförordningen i samband med att rektor beslutar att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser. I skrivelsen förordar SULF ett förslag till förändringar av högskoleförordningen, bland annat en koppling i bestämmelserna om förnyande av anställning (5 kap 7 §) till den om indragning av handledning och andra resurser (6 kap 30 §).

¹ U2019/01910, U2021/04851 (delvis), U2021/04889.

Genomförande

Syftet med den här redovisningen är att undersöka i vilken omfattning det förekommer att lärosäten inte erbjuder doktorander fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen.

Regler om studiefinansiering finns bland bestämmelserna om tillträde till forskarutbildning i 7 kap. högskoleförordningen och bestämmelserna om anställning som doktorand i 5 kap. samma förordning. I korthet handlar bestämmelserna om att ingen doktorand får antas utan att ha en säkrad studiefinansiering under hela utbildningstiden. Anställning som doktorand är i detta sammanhang en form av studiefinansiering för doktorander. UKÄ konstaterar samtidigt att doktorander kan ha en annan studiefinansiering än särskilda doktorandanställningar, t.ex. stipendium, en annan anställning vid lärosätet eller anställning hos en arbetsgivare utanför högskolan. Syftet med den här kartläggningen är dock att undersöka fall där doktoranden har en särskild anställning som doktorand enligt 5 kap. 1 § högskoleförordningen. UKÄ redovisar i kapitlet *Författningsbestämmelser* några av de bestämmelser i högskoleförordningen som är tillämpliga med anledning av denna kartläggning.

I högskolesektorn finns även ett antal enskilda utbildningsanordnare med examenstillstånd. För dem gäller lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. De bestämmelser i högskoleförordningen som behandlas i den här kartläggningen gäller däremot inte för de enskilda utbildningsanordnarna. Därför ingår de inte i den här kartläggningen.

För genomförandet av kartläggningen har UKÄ skickat en remiss med frågor till samtliga universitet och högskolor med staten som huvudman. Totalt skickades remissen till 31 lärosäten. Samtliga lärosäten har svarat på remissen. Svaren redovisas i kapitlet *UKÄ:s remiss*.

Under arbetet med uppdraget har UKÄ även gått igenom rapporter och tillsynsbeslut från Högskoleverket och UKÄ. Utdrag ur vissa av rapporterna och besluten redovisas i kapitlet *Förarbeten och tillsyn*. UKÄ redovisar även vissa statistiska uppgifter från sin databas Högskolan i siffror. De uppgifterna redovisas i kapitlet *Forskarutbildningen i siffror*.

Författningsbestämmelser

Bestämmelserna om tillträde till utbildning på forskarnivå finns i 7 kap. högskoleförordningen (1993:100) och bestämmelserna om anställning som doktorand i 5 kap. samma förordning. Doktorandens rätt till handledning och andra resurser regleras i 6 kap. högskoleförordningen, medan möjligheterna att överklaga beslut att dra in sådana resurser framgår av 12 kap. högskoleförordningen. I det här avsnittet redovisas några av dessa bestämmelser, som har särskild relevans för uppdraget.

Högskoleförordningen

Anställning som doktorand

Av 5 kap. 1 § framgår att högskolorna får ha särskilda anställningar för doktorander för att de ska genomföra sin utbildning på forskarnivå.

Enligt 5 kap. 3 § får bara den som antas eller redan har antagits till en utbildning på forskarnivå vid en högskola anställas som doktorand.

Av 5 kap. 5 § första stycket framgår att när en doktorand ska anställas ska avseende fästas vid förmågan att tillgodogöra sig utbildningen på forskarnivå.

Av 5 kap. 7 § första stycket framgår att en anställning som doktorand ska gälla tills vidare, dock längst till en viss tidpunkt och aldrig för längre tid än ett år efter avlagd doktorsexamen eller konstnärlig doktorsexamen.

Av paragrafens *andra stycke* framgår att den första anställningen får gälla högst ett år. Anställningen får förnyas med högst två år i taget.

I paragrafens *tredje stycke* anges att en person får vara anställd som doktorand under sammanlagt högst åtta år. Den sammanlagda anställningstiden får dock inte vara längre än vad som motsvarar utbildning på forskarnivå på heltid under fyra år. Vid studier som ska avslutas med licentiatexamen eller konstnärlig licentiatexamen får den sammanlagda anställningstiden inte vara längre än vad som motsvarar utbildning på forskarnivå på heltid under två år. Från dessa tider ska avräkning göras för den studietid när doktoranden inte har varit anställd som doktorand.

Enligt paragrafens *fjärde stycke* får den sammanlagda anställningstiden dock vara längre än vad som anges i tredje stycket, om det finns särskilda skäl. Sådana skäl kan vara ledighet på grund av sjukdom, ledighet för tjänstgöring inom totalförsvaret eller för förtroendeuppdrag inom fackliga organisationer och studentorganisationer eller föräldraledighet.

Handledning

Av 6 kap. 28 § första stycket framgår att det för varje doktorand ska utses minst två handledare. En av dem ska utses till huvudhandledare. Doktoranden har rätt till handledning under utbildningen så länge inte rektor med stöd av 6 kap. 30 § beslutar något annat.

Individuell studieplan

Enligt 6 kap. 29 § första stycket ska det för varje doktorand upprättas en individuell studieplan. Planen ska innehålla högskolans och doktorandens åtaganden och en tidsplan för doktorandens utbildning. Planen ska beslutas efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare.

I paragrafens *andra stycke* anges att den individuella studieplanen regelbundet ska följas upp och efter samråd med doktoranden och hans eller hennes handledare ändras av högskolan i den utsträckning som behövs. Utbildningstiden får förlängas bara om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan vara ledighet på grund av sjukdom, ledighet för tjänstgöring inom totalförsvaret eller för förtroendeuppdrag inom fackliga organisationer och studentorganisationer eller föräldraledighet.

Rätt till handledning och andra resurser

Av 6 kap. 30 § första stycket framgår att om en doktorand i väsentlig utsträckning åsidosätter sina åtaganden enligt den individuella studieplanen, ska rektor besluta att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser för utbildningen. Innan ett sådant beslut fattas ska doktoranden och hans eller hennes handledare ges möjlighet att yttra sig. Prövningen ska göras på grundval av deras redogörelser och annan utredning som är tillgänglig. Vid bedömningen ska det vägas in om högskolan har fullgjort sina egna åtaganden enligt den individuella studieplanen. Beslutet ska vara skriftligt och motiverat.

Enligt paragrafens *andra stycke* får resurserna inte dras in för den tid då doktoranden är anställd som doktorand eller får utbildningsbidrag för doktorander.

Överklagande

I 12 kap. 2 § 6 anges bland annat att beslut av en högskola får överklagas till Överklagandenämnden för högskolan om att dra in resurser för en doktorands utbildning enligt 6 kap. 30 §.

Förarbeten och tillsyn

Bakgrunden till och syftet med vissa av de bestämmelser i högskoleförordningen som är relevanta för den här kartläggningen framgår framför allt av regeringens budgetproposition för 1998². Frågan om bristande studieprestationer av doktorander har även förekommit i några av UKÄ:s och tidigare Högskoleverkets rapporter och tillsynsbeslut. I det här kapitlet redovisas ett urval av regeringens uttalanden i nämnda budgetproposition samt utdrag ur vissa rapporter och beslut av Högskoleverket och UKÄ. Syftet är att i stora drag åskådliggöra hur rättsutvecklingen på området har sett ut och hur tillsynsmyndigheterna har hanterat vissa frågor som är aktuella för den här kartläggningen.

I budgetpropositionen för 1998 hänvisar regeringen till ett ärende som Justitiekanslern (JK) prövade 1996. Avsnittet inleds därför med en kort redogörelse för JK:s beslut.

JK:s beslut 1996

Frågan i ärendet (1996-02-29, dnr 1206-95-90) var om ett universitet, med stöd av 1 kap. 4 § högskolelagen, haft rätt att ”avföra” en inaktiv doktorand från forskarutbildning.

Högskoleverket, som uppmanats att yttra sig i frågan, menade att universitetets beslut fick effekter för den enskilda studenten som motsvarade ett avskiljande från utbildningen. Samtidigt pekade Högskoleverket på de lagstadgade kraven på lärosätena att bedriva en resurseffektiv verksamhet och menade att det skulle kunna innebära svårigheter om de förhindrades att utesluta passiva studenter från utbildningen. JK såg inte anledning att kritisera universitetet, men lade bland annat vikt vid att den aktuella doktoranden behöll rätten att avlägga doktorsexamen.

JK framhöll dock att vad som framkommit i ärendet visade på oklarheter och gränsdragningsfrågor avseende innebörden av gällande rätt. JK ansåg däremot inte att det var myndighetens uppgift att i sammanhanget behandla dessa gränsdragningsfrågor och överlämnade till Högskoleverket för att med berörda lärosäten diskutera eventuella problem och åtgärder för framtiden.

² Prop. 1997/98:1 utgiftsområde 16.

Budgetpropositionen för 1998

I budgetpropositionen för 1998 (prop. 1997/98:1 utgiftsområde 16) lämnade regeringen förslag till en reformering av och ökade resurser till forskarutbildningen (s. 53 f.). Regeringen hänvisade till reformen 1969 och dess delvis positiva tendenser för forskarutbildningen, bland annat examinationsfrekvensen. De åtgärder som presenterades i budgetpropositionen för en reformerad forskarutbildning, avsåg att effektivisera forskarutbildningen vid samtliga fakulteter (s. 90).

Regeringen föreslog bland annat att antagningen skulle begränsas till doktorander med lämplig studiefinansiering, dvs. genom anställning som doktorand eller annan säkrad finansiering. Regeringen menade att "(e)n koncentration av resurser för studiefinansiering och handledning samt av övriga resurser till de studenter som bedöms mest lämpade att genomföra studierna främjar dock, enligt statistik och erfarenhet, en effektiviserad utbildning och ökad examination" (s. 97).

Enligt regeringen medförde en ökad effektivisering också ökade krav på forskarutbildningens organisation och handledningens kvalitet (sid. 101). Mer konkret ansåg regeringen bland annat att större vikt borde läggas på utformning och uppföljning av den individuella studieplanen. Av regeringens uttalanden framgår att studieplanen bör upprättas i samband med antagning och klart ange både doktorandens och fakultetsnämndens åtaganden samt följas upp varje år. En uppföljning av studieplanen skulle därmed kunna ligga till grund för bedömningar av doktorandens fortsatta tillgång till handledning och övriga resurser (s. 102). Regeringen påpekade följande.

Universitetens och högskolornas resurser skall enligt 1 kap. 4 § högskolelagen utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten. Lagens krav på effektivt resursutnyttjande måste kunna ligga till grund för ett beslut om begränsningar av en doktorands rätt till handledning och andra resurser. Denna uppfattning har kommit till uttryck i ett ärende hos Justitiekanslern (JK) (se JK-beslut 1996 A.5 s. 42 ff.).

Regeringen ansåg att det därmed borde vara möjligt att besluta att en doktorand inte längre ska få ta högskolans resurser i anspråk, om doktoranden i väsentlig mån har misslyckats med att uppfylla sina åtaganden enligt den individuella studieplanen. Enligt regeringens uttalanden ska ett sådant beslut vara väl motiverat och grundas på redogörelser av ingående samtal mellan handledaren och doktoranden. Dessutom menade regeringen att ett sådant beslut normalt inte bör komma i fråga förrän doktoranden fått en chans att förbättra sina studieresultat. Regeringen framhöll också att för doktorander som har anställning kan ett beslut att dra in resurserna "självfallet bli aktuellt endast vid anställningstidens (...) slut" (s. 102).

Som ett resultat av bedömningarna i budgetpropositionen trädde flera förändringar i högskoleförordningen i kraft den 1 april 1998 (SFS

1998:80). Bland annat infördes bestämmelsen som innebär att fakultetsnämnden ska besluta att doktoranden inte längre ska ha rätt till handledning och andra resurser för forskarutbildningen om doktoranden i väsentlig utsträckning åsidosätter sina åtaganden enligt den individuella studieplanen.³

Högskoleverkets och Universitetskanslersämbetets tillsyn

Högskoleverkets rapporter

År 2003 initierade Högskoleverket en undersökning om ifall bestämmelserna om studiefinansiering och tillämpningen av dem, gav doktoranderna en tillräcklig grad av säkerhet. I rapporten som följde, *Studiefinansiering för doktorander – rättssäkerhetsaspekter (Högskoleverkets rapportserie 2003:33 R)*, konstaterade Högskoleverket bland annat att av bestämmelserna i 5 kap. högskoleförordningen framgår inte klart under vilka omständigheter en högskola kan vägra att förnya en anställning som doktorand (sid. 42 f.). Högskoleverket jämförde bestämmelserna om anställning med utformningen av bestämmelsen i 8 kap. 10 § samma förordning, om prövning av doktorandens rätt till handledning (nuvarande 6 kap. 30 §). Högskoleverket menade att den senare bestämmelsen ger doktoranden ”en hög grad av rättssäkerhet, nämligen tydligt krav på konstaterad, kvalificerad misskötsel, krav på allsidig prövning i fakultetsnämnden och möjlighet att överklaga nämndens beslut” (s. 43). Enligt verket borde motsvarande tydlighet gälla när ett lärosäte kan besluta att inte förnya en anställning som doktorand och ansåg därmed att det fanns behov av förtydliganden eller uppstramning av reglerna om anställning som doktorand (s. 44).

I rapporten *Fakultetsnämndernas tillsyn över utbildningen på forskarnivå ur rättssäkerhetsperspektiv (Högskoleverkets rapportserie 2008:5 R)* konstaterade verket bland annat att lärosätena sällan tillämpade bestämmelserna om indragning av rätten till handledning, varför det inte heller fanns särskilt många avgöranden av Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH)⁴. Det fanns därmed inte någon tydlig praxis (s. 69). Eftersom möjligheten att överklaga fakultetsnämndens beslut till en juridisk instans förstärker doktorandens rättssäkerhet, menade Högskoleverket att fakultetsnämnderna borde uppmuntra de organ som hanterar frågorna att vända sig till nämnderna om det råder oenighet mellan doktoranden och handledarna ifråga om deras respektive åtaganden. Doktoranden borde även informeras om sin rätt till en objektiv prövning

³ Enligt nuvarande bestämmelse fattas beslutet av rektor, se 6 kap. 30 § högskoleförordningen.

⁴ Enligt uppgift från Överklagandenämnden för högskolan har nämnden numera (per den 7 juni 2022) hanterat ca 70 ärenden. Av dem rör dock cirka 17 ärenden samma person.

om det skulle uppstå oenighet, även i situationer där doktoranden anser att fakultetsnämnden inte har uppfyllt sina åtaganden (s. 69 f.).

Högskoleverkets tillsynsbeslut

I beslut 2003-06-04 (*reg.nr 31-4564-02*) var det fråga om en doktorand som hade "avbrottsregistrerats" av Lunds universitet med hänvisning till att doktoranden inte presterat något nämnvärt resultat under sina forskarstudier sedan han antogs 1985. Högskoleverket hänvisade till bestämmelserna i högskoleförordningen om indragning av handledning och andra resurser och doktorandens möjligheter att återfå dem. Högskoleverket konstaterade att det inte fanns något annat sätt att besluta om avbrott i forskarutbildningen mot doktorandens vilja än genom att dra in rätten till handledning med stöd av 8 kap. 10 § högskoleförordningen (nuvarande 6 kap. 30 §). Därmed hade universitetets lösning inte något stöd i högskoleförordningen.

Högskoleverkets beslut 2004-03-05 (*reg.nr 31-4678-03*) gällde en anmälan från en doktorand som hade antagits till forskarutbildning vid Uppsala universitet, men anställdes som doktorand vid Mälardalens högskola. Mälardalens högskola beslutade att inte förnya anställningen som doktorand eftersom doktoranden inte bedömdes ha en rimlig möjlighet att fullfölja sin forskarutbildning fram till doktorsexamen under den kvarvarande finansieringstiden. Av utredningen i ärendet framgick dels att doktorandens behov av handledning inte hade tillgodosetts, dels att den individuella studieplanen inte hade fastställts i rätt ordning. Högskoleverket konstaterade bland annat att ansvaret för doktorandens forskarutbildning åvilade universitetet och att det därmed var Uppsala universitets ansvar att pröva Mälardalens högskolas begäran om att dra in doktorandens rätt till handledning. Högskoleverket förutsatte även att Uppsala universitet såg till att den bedömning om studiefinansiering som fakultetsnämnden gjorde vid antagningen skulle kunna uppfyllas. Med hänsyn till omständigheterna i ärendet ansåg Högskoleverket att Uppsala universitets förväntningar på att Mälardalens högskola skulle förnya doktorandens anställning framstod som rimliga.

I beslut 2005-08-30 (*reg.nr 31-2206-05*) hade Kungl. Tekniska högskolan (KTH) beslutat att inte förnya doktorandens anställning med motiveringen att doktoranden visat bristande förmåga att tillgodogöra sig forskarutbildningen. KTH hade dock inte beslutat att dra in doktorandens rätt till handledning och andra resurser. Högskoleverket konstaterade att en doktorand inte har en ovillkorlig rätt till förnyelse av anställning och att det inte var orimligt att KTH tagit fasta på studentens förmåga att tillgodogöra sig utbildningen i samband med beslutet att inte förnya anställningen. I det här fallet framkom samtidigt att uppföljningen av doktorandens individuella studieplan och därmed forskarutbildningen, hade stora formella brister. Högskoleverket menade därmed att det måste varit svårt för doktoranden att förutse och förstå lärosätets beslut att inte

förnya anställningen. Högskoleverket ansåg därför att hanteringen av ärendet inte hade uppfyllt rimliga krav på rättsäkerhet.

I uppföljningsbeslut 2009-08-19 (*reg.nr 31-1650-09*) till ett tidigare tillsynsbeslut om rätt till handledning och andra resurser, förtydligande Högskoleverket sin uppfattning om vad som gäller när utbildningstiden för en doktorand inte förlängs. I ärendet var Umeå universitet av den uppfattningen att doktorandens rätt till handledning och övriga resurser hade upphört då doktoranden fått handledning under en tid om sammanlagt mer än fyra år. Högskoleverket menade dock att en doktorand inte kan förlora rätten till handledning på annat sätt än genom att fakultetsnämnden fattar ett särskilt beslut om att dra in doktorandens rätt till handledning enligt bestämmelserna i högskoleförordningen. Om fakultetsnämnden inte anser att det finns särskilda skäl för förlängning av utbildningstiden, måste doktoranden avsluta sin utbildning enligt den ursprungliga planeringen efter eventuella mindre justeringar av tidsplanen. Om det inte fungerar ska fakultetsnämnden pröva doktorandens fortsatta rätt till handledning och andra resurser för utbildningen. Högskoleverket menade att det är fakultetsnämndens ansvar att inte låta en doktorand som inte följt tidsplanen och inte haft särskilda skäl för det ändå fortsätta att utnyttja lärosätets resurser för utbildningen.

Universitetskanslersämbetets tillsynsbeslut

Beslut 2017-12-14 (*reg.nr 31-189-17*) gällde en anmälan mot Linköpings universitet. Universitetet hade vid ett tidigare tillfälle anmälts av samma doktorand i frågor om universitetets hantering av doktorandens utbildning och anställning (se UKÄ:s beslut 2017-06-15 *reg.nr 31-520-16*). I det nu aktuella beslutet framgick bland annat att doktorandens anställning inte hade förnyats efter att den löpte ut i mars 2017. Enligt doktoranden fick han inte längre någon handledning och menade att universitetet hade dragit in hans resurser. Universitetet anförde å sin sida att doktoranden erbjöds fortsatt handledning inom ramen för sin utbildning. UKÄ konstaterade bland annat att frågan om handledning och andra resurser för doktorandens utbildning hade prövats av rektor, men att rektor beslutat att inte dra in doktorandens rätt till handledning och andra resurser. Enligt UKÄ innebar detta att doktoranden hade kvar rätten till handledning och andra resurser för sin forskarutbildning.

I ytterligare ett beslut, 2019-07-03 (*reg.nr 31-545-18*), om samma parter som i det föregående beslutet (se *reg.nr 31-189-17*), konstaterade UKÄ bland annat följande. Universitetens och högskolornas resurser ska utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten (1 kap. 4 § högskolelagen). Den effektiva studietiden för en licentiatexamen ska vara två år på heltid (jfr 5 kap. 7 § och 7 kap. 36 § högskoleförordningen). Den individuella studieplanen ska innehålla en tidsplan för doktorandens utbildning. Utbildningstiden får förlängas bara om det finns särskilda skäl för det (jfr 6 kap. 29 § högskoleförordningen). Om universi-

tetet inte anser att det finns särskilda skäl för förlängning måste doktoranden avsluta sin utbildning enligt den ursprungliga planeringen efter eventuella mindre justeringar av tidsplanen. Om det inte fungerar ska lärosätet pröva doktorandens fortsatta rätt till handledning och andra resurser för utbildningen. Det är universitetets ansvar att inte låta en doktorand, som inte följt tidsplanen och inte haft särskilda skäl för det, ändå fortsätta att utnyttja lärosätets resurser för utbildningen. UKÄ menade att doktoranden hamnat i en situation där Linköpings universitet inte tagit ställning till hans fortsatta studier och att det inte är förenligt med högskolelagen och högskoleförordningen.

UKÄ:s beslut 2020-02-25 (*reg.nr 31-351-19*) avsåg en anmälan från Sveriges universitetslärare och forskare (SULF). SULF hade anmält Stockholms universitet för bland annat långsam handläggning av ett ärende om indragning av resurser och utebliven förnyelse av doktorandanställning. UKÄ konstaterade bland annat följande om förhållandet mellan doktorandanställning och handledning samt andra resurser. Doktorandanställningen måste ha löpt ut när lärosätet fattar beslut om att dra in en doktorands handledning och andra resurser. Det finns däremot inget som hindrar att ett lärosäte inleder ett sådant ärende när doktoranden fortfarande är anställd. Det framgår av högskoleförordningen att en anställning som doktorand får förnyas med högst två år i taget. Det finns därmed inget hinder mot att lärosätet förnyar anställningen under kortare perioder, exempelvis under handläggningen av ett ärende om indragning av handledning och andra resurser. Något krav på lärosätet att förnya anställningen finns däremot inte. Trots detta ansåg UKÄ att det anmälda fallet var otillfredsställande hanterat av Stockholms universitet, eftersom beslutet att dra in doktorandens resurser fattats först ett år efter att anställningen som doktorand hade upphört.

Beslut 2022-02-02 (*reg.nr 31-00421-20*) handlade bland annat om förnyande av anställning och indragning av resurser. Högskolan i Gävle hade beslutat att inte förnya doktorandens anställning utifrån en sammanvägd bedömning av doktorandens prestation och övriga omständigheter i ärendet. Lärosätet ansåg dock inte att det fanns förutsättningar för indragning av handledning och andra resurser. UKÄ konstaterade att det inte finns någon skyldighet att förnya en doktorandanställning. Bestämmelsen i 6 kap. 30 § högskoleförordningen är däremot obligatorisk för rektor som ska dra in doktorandens resurser om förutsättningarna för det är uppfyllda. Det kan därmed röra sig om olika prövningar när ett lärosäte ska ta ställning till om en doktorands anställning ska förnyas respektive när ett beslut om indragning av handledning och andra resurser för utbildningen ska fattas. UKÄ fann inte anledning att kritisera Högskolan i Gävle i den delen, men ställde sig frågande till om situationen är acceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt, eftersom avsaknad av fortsatt försörjning kan resultera i att doktoranden måste avbryta utbildningen. UKÄ bedömde att frågan måste analyseras utifrån ett mer omfattande underlag än vad som fanns i det aktuella ärendet och hänvisade till det regeringsuppdrag som är aktuellt i den här rapporten.

UKÄ:s remiss

Frågorna i remissen

UKÄ har skickat en remiss med frågor till samtliga lärosäten med staten som huvudman, totalt 31 lärosäten (se bilaga 1 och 2). Det huvudsakliga syftet med frågorna har varit att få en uppfattning om hur vanligt det är att en doktorand inte erbjuds fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att beslut om indragning av handledning och andra resurser inte har fattats. Det har även varit viktigt att få kunskap om lärosätenas uppfattning om varför sådana situationer i så fall har uppstått.

För att nyansera bilden av lärosätenas eventuella svar har UKÄ bett dem att ange om någon av de doktorander som redovisas i svaren har antagits i samverkan med ett annat lärosäte. UKÄ har även bett lärosätena att uppge om det har varit fråga om män eller kvinnor. Slutligen har UKÄ bett lärosätena att begränsa sin redovisning av eventuella uppgifter till de senaste fem åren, dvs. perioden 1 januari 2017 till 31 december 2021.

Svaren på frågorna

Av de 31 lärosäten som har fått remissen har samtliga besvarat den. Frågorna i remissen anges nedan i rutor och därefter redovisar UKÄ en sammanfattning av de svar som har kommit in för varje fråga.

Hur vanligt är det att doktorander inte erbjuds fortsatt anställning trots att resurserna inte dras in?

Antalet doktorander som inte har erbjudits fortsatt anställning

Fråga 1

Ange antalet doktorander där lärosätet inte har erbjudit fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen. Vänligen inkludera också en uppdelning på kvinnor och män i redovisningen.

Av de svar som har kommit in så har majoriteten av de 31 lärosätena, 24 stycken, svarat att det inte har förekommit något fall där lärosätet inte har erbjudit fortsatt anställning, trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser.

Några av de 24 lärosätena har valt att lämna ytterligare information. Kungl. Konsthögskolan har förklarat att deras doktorandmiljö är relativt liten med för närvarande fyra doktorander. Högskolan Kristianstad har svarat att högskolan fick examensrättigheter på forskarnivå i december 2019 och startade forskarutbildning under 2020.

Örebro universitet har uppgett att doktorandanställningarna oftast har upphört på grund av att den finansierade studietiden tagit slut och i vissa fall för att doktoranden valt att göra ett eget avbrott. Högskolan Väst har informerat att det har förekommit fall där rektor har fattat beslut att dra in handledning och andra resurser. Det har dock skett efter det att doktoranden har överskridit sammanlagt åtta års studier och efter att den sista anställningsperioden har löpt ut.

Högskolan i Halmstad har uppgett att lärosätet under den aktuella perioden har haft fyra anställda doktorander som har valt att avbryta sina studier och då inte erbjudits fortsatt anställning. Alla fyra doktorander har på eget initiativ valt att avbryta sina studier och inga beslut om indragning av handledning eller andra resurser har fattats.

Malmö universitet har sedan 2020 ett vägledningsdokument för hantering av avvikelser för individuella studieplaner i forskarutbildningen. I dokumentet står att ”vid Malmö universitet ska anställningen förnyas om inte (1) doktoranden självmant väljer att avsluta sina doktorandstudier, (2) doktoranden varit anställd under sammanlagt 8 år eller vad som motsvarar utbildning på heltid i 4 år, eller (3) om förutsättningarna i 6 kap. 30 § HF om indragning av rätt till handledning och andra resurser är uppfyllda”. Det framgår också att ”[r]ektors beslut om indragning av resurser och fakultetens/institutionens beslut att inte förnya doktorandanställningen ska gå hand i hand”. Malmö universitet påpekar därmed att universitetet har en rutin som innebär att förnyad anställning nekas först när beslut om indragning av resurser fattas.

Sammanlagt 7 av 31 lärosäten har uppgett att det har förekommit något eller några fall där lärosätet inte har erbjudit fortsatt anställning, trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser. Sammantaget rör det sig om 17 fall på de aktuella lärosätena.

Stockholms universitet och Linnéuniversitetet har båda redovisat att det har förkommit tre fall vid respektive lärosäte under den aktuella perioden. Vid Stockholms universitet var samtliga doktorander män. Vid Linnéuniversitet var en av de redovisade doktoranderna man och de övriga två var kvinnor.

Linköpings universitet har uppgett att det förekommit totalt sju fall vid universitetet. Av dem var fyra stycken män och tre stycken kvinnor.

Uppsala universitet, Göteborgs universitet, Försvarshögskolan och Lunds universitet har alla redovisat ett fall vardera. Vid Uppsala universitet var doktoranden ifråga en man, medan det vid Göteborgs universitet, Försvarshögskolan och Lunds universitet i samtliga fall var fråga om kvinnor.

De orsaker som lärosätena har uppgett redovisas i avsnittet om remissens tredje fråga.

Antalet doktorander som antagits i samarbete med annat lärosäte

Fråga 2

Ange särskilt om någon eller några av de redovisade doktorander enligt fråga 1 har antagits i samverkan med annat lärosäte, dvs. fall där doktoranden är anställd av ett lärosäte, men är antagen till forskarutbildning vid ett annat lärosäte med rätt att utfärda examina på forskarnivå.

Det är bara Försvarshögskolan som har uppgett att den aktuella doktoranden har varit antagen i samarbete med ett annat lärosäte. I det redovisade fallet var doktoranden anställd vid Försvarshögskolan (i Stockholm), men antagen vid Försvarshögskolan i Helsingfors.

Orsakerna till att doktorander inte erbjudits fortsatt anställning trots att resurserna inte dras in

Fråga 3

Om det förekommer doktorander enligt fråga 1 – ange skälen till att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser.

De 7 lärosäten som har svarat att det har förekommit fall under den aktuella perioden (totalt 17 fall) har alla lämnat kommentarer till varför de inte beslutat om att dra in de aktuella doktorandernas rätt till handledning och andra resurser. I flera fall framgår det att något beslut om indragning inte har fattats, eftersom doktoranden slutligen valt att själv avsluta anställningen eller avbryta sina studier. I vissa andra fall framgår det att lärosätet har beslutat om indragning, men först en längre tid efter att anställningen har upphört. I ett fall framgår det att ett ärende om att dra in resurserna har initierats, men ännu inte avslutats. I ytterligare några fall har skälen till att lärosätena inte har beslutat om att dra in handledning och andra resurser varit svårare att uttyda, t.ex. när det har

berott på ”komplicerade personliga förhållanden” eller att någon ”anmälan om indragning av resurser har inte gjorts”. Slutligen framgår det även att det för ett par av doktoranderna har handlat om att den finansierade studietiden har tagit slut.

Stockholms universitet, som har redovisat tre fall, har uppgett i huvudsak följande. I det första fallet var doktorandens hälsotillstånd dåligt under många år och doktoranden förmådde inte slutföra doktorandutbildningen, trots omfattande rehabiliteringsinsatser. Institutionen och doktoranden var överens om att det bästa för doktoranden var att ta ett uppehåll från utbildningen och anställningen förnyades inte efter den 31 juli 2018. Något ärende om att rektor ska fatta beslut om indragna resurser har därför inte initierats. I det andra fallet meddelades doktoranden att anställningen inte skulle förnyas efter den 31 oktober och rektor beslutade om indragning av doktorandens resurser i september 2019. I det tredje fallet förnyades inte doktorandens anställning i maj 2021 och efter sommaren initierade lärosätet ett ärende om att dra in rätten till doktorandens resurser. Handläggningen av det ärendet pågår fortfarande och rektorn har ännu inte fattat något beslut.

Linnéuniversitetet, som har redovisat tre fall, har uppgett i huvudsak följande. I två av fallen har någon anmälan om indragning av resurser inte gjorts. I ett av dessa fall förklarar lärosätet att doktoranden inte fick förlängt uppehållstillstånd eftersom studierna inte framskred som planerat. I det tredje fallet avslutades anställningen eftersom doktoranden var en arbetsmiljörisk. Fakulteten förberedde i det ärendet en anmälan om att dra in doktorandens resurser, men avvaktade med att lämna in den eftersom doktoranden meddelade att denne ville ansöka om avbrott från sina studier.

Linköpings universitet, som har redovisat sju fall, har uppgett i huvudsak följande. I två av fallen har doktoranderna varit fortsatt antagna till forskarutbildningen och har varit i slutet av sina forskarstudier. De har avslutat anställningen och skrivit klart avhandlingen utanför anställningen. Skälet till detta har varit att man uppnått de fyra åren, doktorandstudierna har gått långsamt och finansieringen har tagit slut. I ett av fallen genomfördes inte någon förlängning på grund av mångårig frånvaro under heltidssjukskrivning och mycket låg prestation före sjukskrivningen. I övriga fall har man efter dialog och stöd till den berörda doktoranden tillsammans kommit överens om att anställningen och studierna inte skulle förlängas efter ett visst datum på grund av bristande resultat och prestation.

Uppsala universitet, som har redovisat ett fall, har svarat att det i det aktuella ärendet rörde sig om komplicerade personliga förhållanden.

Göteborgs universitet, som har redovisat ett fall, har svarat i huvudsak följande. Den aktuella doktoranden hade vid tillfället (2019) återvänt till sitt hemland och var inaktiv i sin utbildning på forskarnivå. Frågan om

att dra in dennes handledning och andra resurser utreddes, men doktoranden valde under tiden att säga upp sig från sin doktorandanställning.

Försvarshögskolan, som har redovisat ett fall, har svarat i huvudsak följande. Doktoranden nekades förlängning med det fjärde året på grund av bristande studieresultat. Doktoranden återfick sin tjänst som forskningsassistent och löfte om att ta upp forskarstudierna vid ett senare tillfälle om denne ville. Doktoranden lämnade tjänsten som forskningsassistent på egen begäran 2020. Doktoranden var antagen vid Försvarshögskolan i Helsingfors, och Försvarshögskolan (i Stockholm) har inte kunnat hitta någon dokumentation om vilka överenskommelser som 2017 gjordes med Helsingfors om eventuella fortsatta doktorandstudier.

Lunds universitet, som har redovisat ett fall, har svarat i huvudsak följande. Vid universitetet är det praxis att en doktorand inte nekas förnyad anställning med hänvisning till bristande studieprestation om inte lärosätet beslutat om indragning av rätten till handledning och andra resurser. I det aktuella fallet avslutades anställningen i november 2019, men universitetets rektor fattade beslut om indragning av doktorandens resurser i oktober 2021. Skälen till detta misstag är att beslutsfattaren i ärendet om förnyad anställning inte till fullo kände till universitetets praxis. Lunds universitet är ett stort lärosäte med många beslutsfattare på flera olika nivåer. Beslut som rör indragning av resurser är generellt svåra för universitetet att fatta, framför allt för att det får allvarliga konsekvenser för doktoranden. Vidare fattas dessa beslut sällan, vilket får till följd att de administrativa rutinerna löper mindre smidigt är för mer frekventa beslut.

SULF:s synpunkter

Sveriges universitetslärare och forskare (SULF) har fått möjlighet att ta del av lärosätenas remissvar och har med anledning av dem kommit in med vissa synpunkter till UKÄ. SULF uppger bland annat följande. Antalet redovisade fall tycks i allt väsentligt stämma, även om det sannolikt finns ett mörkertal. Dels då alla de som kan ha berörts inte är medlemmar, dels för att de av andra skäl inte har lyft sitt ärende till SULF. Dessutom har SULF fått signaler från lokala företrädare om att det finns fall där doktorander övertalas till att hoppa av mot bakgrund av att dessa inte anses kunna fullfölja sin forskarutbildning utan att det kommer lärosätets ledning till känna.

Linköpings universitet har inte rapporterat ett ärende från mars 2017, där doktorandens anställning inte förnyades på grund av påstådda brister i studieprestationen. Ärendet är ett av de exempel som SULF lyfte fram i sin skrivelse till regeringen och har varit föremål för flera av UKÄ:s tillsynsbeslut.

SULF håller fast vid sina ståndpunkter i skrivelsen till regeringen. Även om det skulle vara så att det inte finns ett stort antal redovisade fall, så är

det ett allvarligt problem för de doktorander som drabbas. Deras rätts-säkerhet tillgodoses inte när lärosätet inte förlänger deras anställning med hänvisning till ett påstående om att de har brustit i sin studiepresta-tion. Detta utan att fatta ett beslut som kan prövas av Överklagande-nämnden för högskolan (ÖNH) eller av en annan oberoende instans, som en domstol. En doktorand är alltid i ett stort underläge gentemot läro-sätet, och därför är en möjlighet att få sin sak prövad så viktig att det finns anledning att se över regelverket enligt vad SULF har föreslagit.

Forskarutbildningen i siffror

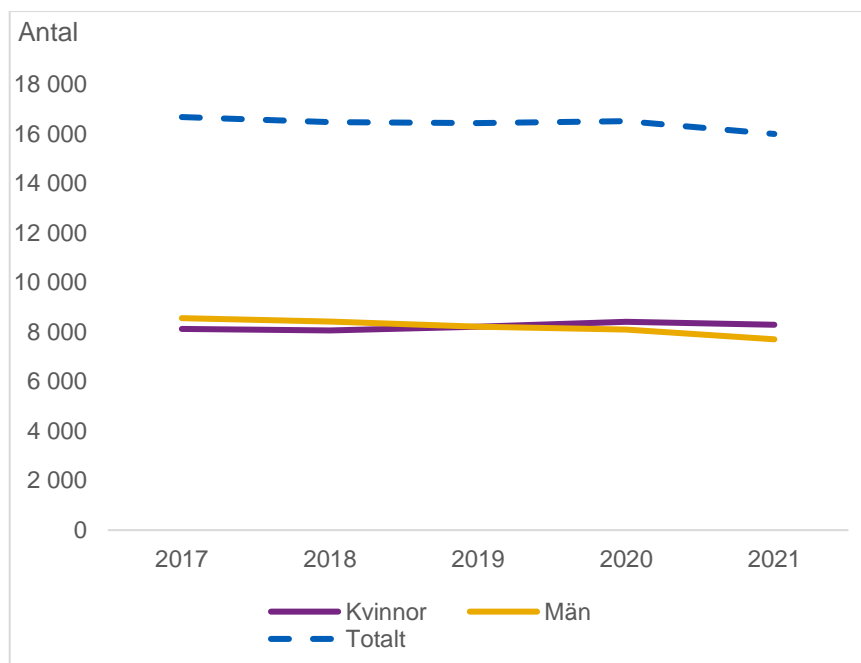
UKÄ har hämtat in uppgifter från sin databas Högskolan i siffror. De uppgifter som redovisas i det här kapitlet är avgränsade till vad som gäller för statliga lärosäten med examenstillstånd på forskarnivå.

Syftet med kapitlet är att ge en bakgrund till de uppgifter som lärosätena har lämnat i sina remissvar och därmed skapa ett bredare underlag för regeringens analys. För mer information om utbildning på forskarnivå och om doktorander, se UKÄ:s årsrapport som finns tillgänglig på uka.se/arsrapport.

Antalet doktorander

Hösten 2021 fanns det totalt 16 000 doktorander vid de statliga lärosätena (se figur 1). Antalet doktorander var hösten 2021 något färre jämfört med hösten 2020. Under de senaste fem åren var antalet doktorander som högst hösten 2017, med 16 700 doktorander.

Könsfördelningen mellan män och kvinnor har varit jämn under de senaste fem åren. Hösten 2021 var det något fler kvinnor än män.

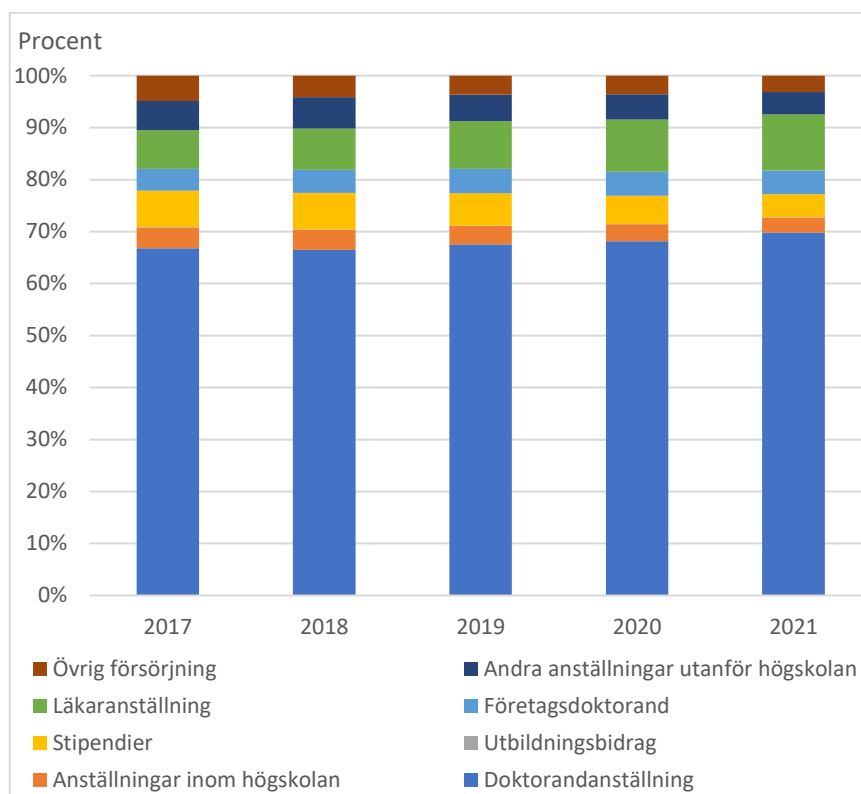
Figur 1. Antalet doktorander hösten 2017–2021 vid statliga lärosäten med examenstillstånd, totalt samt uppdelat på kvinnor och män.

Doktoranders försörjning

Majoriteten av doktoranderna vid statliga lärosäten, 70 procent, hade hösten 2021 en doktorandanställning, vilket innebär att det var den vanligaste finansieringstypen.

Under de senaste fem åren har andelen doktorander med doktorandanställning legat på en relativt stabil nivå, mellan 66 och 70 procent (se figur 2). Lägst andel doktorander med doktorandanställning var det hösten 2018 när 66 procent av doktoranderna hade en doktorandanställning.

År 2021 var det inga större skillnader mellan kvinnors och mäns finansieringstyper och det var ungefär lika många män som kvinnor som hade en doktorandanställning.

Figur 2. Fördelningen (procent av helårspersoner) mellan olika finansieringstyper för doktorander vid statliga lärosäten med examenstillstånd, hösten 2017–2021.

Examina på forskarnivå

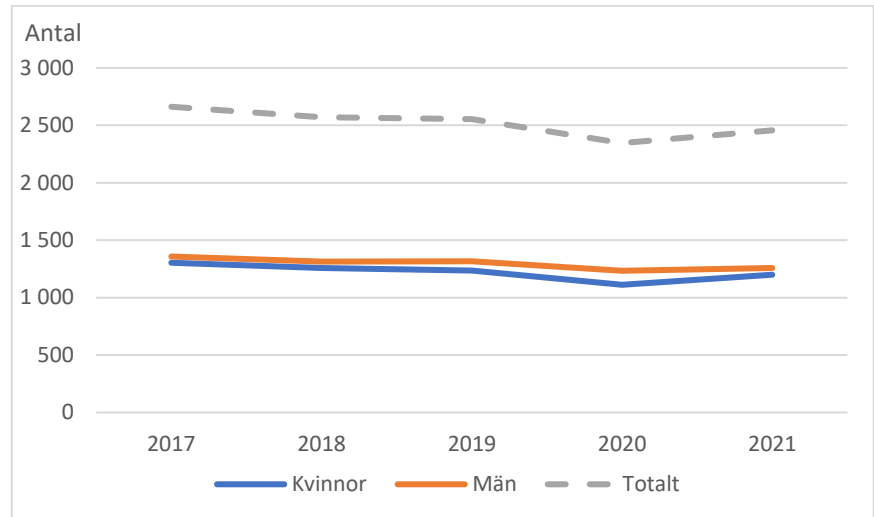
År 2021 utfärdades totalt 2 730 examina på forskarnivå vid statliga lärosäten. Av dem var 2 450 doktorsexamina och 280 licentiatexamina (se figurer 3 och 4).

Jämfört med 2020 ökade antalet utfärdade doktorsexamina något, medan antalet utfärdade licentiatexamina låg kvar på ungefär samma nivå.

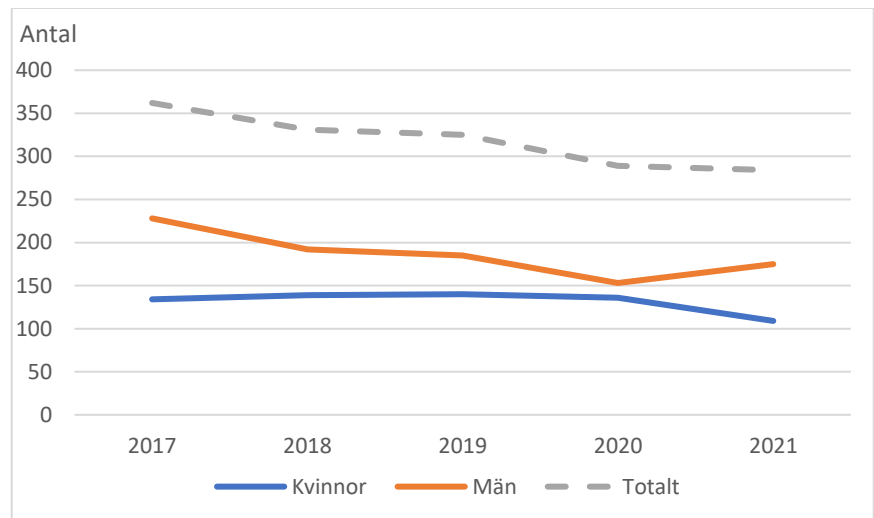
Jämfört med 2017 har dock det totala antalet examina på forskarnivå

minskat med 290 examina, varav 210 doktorsexamina och 80 licentiat-examina.

Det var något färre kvinnor än män som tog en examen på forskarnivå år 2021, cirka 48 procent kvinnor och cirka 52 procent män. Könsfördelningen har däremot varit jämn under de senaste fem åren, på så sätt att andelen män respektive kvinnor har funnits inom spannet 40–60 procent.

Figur 3. Antalet doktorsexamina vid statliga lärosäten med examenstillstånd, totalt och uppdelat på kvinnor och män 2017–2021.

Figur 4. Antalet licentiatexamen vid statliga lärosäten med examenstillstånd, totalt och uppdelat på kvinnor och män 2017–2021.

UKÄ:s reflektioner

Det huvudsakliga syftet med den här kartläggningen har varit att få veta hur vanligt det är att doktorander inte erbjuds fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation, trots att lärosätet inte beslutat om indragning av handledning och andra resurser. Av 31 lärosäten har 7 lärosäten uppgett att det har förekommit något eller några fall under perioden som omfattas av UKÄ:s fråga. Sammanlagt 17 fall har förekommit vid de aktuella lärosätena under de senaste fem åren. Enligt de synpunkter som har kommit in från SULF, stämmer svaren också i huvudsak överens med de fall som är kända för förbundet.

Enligt svaren har nio av de redovisade doktoranderna varit män och åtta av doktoranderna har varit kvinnor.

Några av svaren som lärosätena har lämnat till UKÄ behöver dock kommenteras närmare.

UKÄ noterar att Högskolan i Gävle har svarat att ingen doktorand identifierats som inte har erbjudits fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation. UKÄ konstaterar dock att frågan var aktuell i UKÄ:s tillsynsbeslut den 2 februari 2022 (reg.nr 31-00421-20) gällande Högskolan i Gävle. I ärendet framgår att Högskolan i Gävle beslutade att inte förnya den aktuella doktorandens anställning när den löpte ut i september 2020 med hänvisning till bland annat doktorandens prestation. Samtidigt ansåg högskolan att det inte fanns förutsättningar för att dra in doktorandens handledning och andra resurser. UKÄ fann visserligen inte anledning att kritisera Högskolan i Gävle i den delen, men ställde sig frågande till om situationen är acceptabel ur rättssäkerhetssynpunkt, eftersom avsaknaden av fortsatt försörjning kan resultera i att doktoranden måste avbryta utbildningen.

I UKÄ:s tillsynsbeslut gällande Linköpings universitet (beslut reg.nr 31-189-17 m.fl.) framgick att doktorandens anställning inte förnyades trots att rektor fattat beslut att inte dra in doktorandens resurser. UKÄ har, i likhet med SULF, noterat att det aktuella ärendet inte nämns i lärosätets remissvar. Bland de sju fall som Linköpings universitet har redovisat förekommer dock två fall där doktoranderna uppges ha skrivit klart avhandlingen utanför anställningen. Universitetet skriver att skälet till detta har varit att doktoranderna har uppnått de fyra åren, doktorandstudierna har gått långsamt och finansieringen har tagit slut.

Ytterligare två lärosäten (Örebro universitet och Högskolan Väst) har lämnat upplysningar om att det har förekommit fall där anställningen har upphört på grund av att den finansierade studietiden har tagit slut. UKÄ uppfattar svaren som att den sammanlagda anställningstiden i dessa fall

har motsvarat utbildning på forskarnivå på heltid under fyra alternativt två år, enligt vad som anges i 5 kap. 7 § tredje stycket högskoleförordningen. Som UKÄ uppfattar svaren har doktoranderna i dessa fall inte lyckats slutföra sina studier under den föreskrivna anställningstiden. Lärosätena har dock inte ansett att det är fråga om fall som omfattats av UKÄ:s frågeställning i remissen. Högskolan Väst har för sin del har uppgett att rektorn, efter att den sista anställningsperioden har löpt ut, beslutat om indragning av handledning och andra resurser i dessa fall. När det gäller Örebro universitet, så framgår det inte om doktorandernas rätt till handledning och andra resurser har hanterats särskilt med anledning av att den föreskrivna anställningstiden har löpt ut.

Slutligen kan nämnas UKÄ:s tillsynsbeslut den 25 februari 2020 (reg.nr 31-351-19). I ärendet påpekade Stockholms universitet bland annat att bestämmelserna i högskoleförordningen inte ger någon ovillkorlig rätt till förnyad anställning som doktorand och att anställningen och utbildningen är två separata rättsliga företeelser. Stockholms universitet har i samband med sitt remissvar velat uppmärksamma UKÄ på det förhållandet och skälen som finns för det. Som jämförelse vill UKÄ framhålla de svar som har kommit in från universiteten i Malmö och Lund. Båda lärosätena har för sin del svarat, i fråga om doktorander med bristande studieprestation, att anställningen ska förnyas om det inte finns förutsättningar att fatta beslut om att dra in handledning och andra resurser. Enligt Malmö universitet ska beslut om indragning av resurser och beslut att inte förnya doktorandanställningen ”gå hand i hand”.

Av uppgifterna i kapitlet *Forskarutbildningen i siffror* framgår att antalet doktorander har varierat mellan 16 000 och 16 700 doktorander per år vid statliga lärosäten de senaste fem åren. Av dessa doktorander har majoriteten en anställning som doktorand, 66–70 procent de senaste fem åren. Det sammanlagda antalet fall som lärosätena har redovisat inom ramen för UKÄ:s kartläggning är alltså en mycket liten andel av det totala antalet doktorander. I ljuset av bland annat tidigare tillsynsärenden hos UKÄ finns det visserligen anledning att tro att det kan finnas något fler fall än vad som framgår av lärosätenas svar. SULF menar för sin del att det sannolikt finns ett mörkertal. Men även om dessa omständigheter tas i beaktande framstår det som att fallen ändå är få i förhållande till det totala antalet doktorander under perioden.

UKÄ vill samtidigt framhålla att konsekvenserna kan bli mycket kännbara för den enskilda doktoranden som inte får en förnyad anställning. Det kan resultera i att doktoranden måste avbryta utbildningen utan möjligheter att få sitt ärende prövat på det sätt som gäller när rektor har fattat ett beslut om att dra in handledning och andra resurser. Det framgår också av kartläggningen att lärosätena har delvis olika uppfattningar om hur de ska bedöma och hantera den här typen av fall. Både regeringen och UKÄ har tidigare framhållit de starka rättssäkerhetsaspekterna när det kommer till doktorandernas rätt till handledning och andra resurser.

Bilagor

Bilaga 1 – UKÄ:s remiss

Frågor till lärosätena

Lärosätet ombeds att komma in med följande uppgifter för perioden 1 januari 2017 till 31 december 2021. Vänligen redovisa eventuella uppgifter och svar fördelat per år.

1. Ange antal doktorander där lärosätet inte har erbjudit fortsatt anställning med hänvisning till bristande studieprestation trots att beslut om indragning av handledning och andra resurser enligt 6 kap. 30 § högskoleförordningen inte har fattats. Vänligen inkludera också en uppdelning på kvinnor och män i redovisningen.
2. Ange särskilt om någon eller några av redovisade doktorander enligt ovan har antagits i *samverkan med annat lärosäte*, dvs. fall där doktoranden är anställd av ett lärosäte, men är antagen till forskarutbildning vid ett annat lärosäte med rätt att utfärda examina på forskarnivå.
3. Om det förekommer doktorander enligt fråga 1 - ange skälen till att beslut om indragning av handledning och andra resurser inte har fattats. Redovisa eventuella svar per angivet fall.

Bilaga 2 – Sändlista

Remissinstanser:

Uppsala universitet
Lunds universitet
Göteborgs universitet
Stockholms universitet
Umeå universitet
Linköpings universitet
Karolinska institutet (universitet)
Kungl. Tekniska högskolan (universitet)
Luleå tekniska universitet
Karlstads universitet
Linnéuniversitetet
Örebro universitet
Mittuniversitetet
Malmö universitet
Mälardalens universitet
Sveriges lantbruksuniversitet

Blekinge tekniska högskola
Försvarshögskolan
Gymnastik- och idrottshögskolan
Högskolan i Borås
Högskolan Dalarna
Högskolan i Gävle
Högskolan i Halmstad
Högskolan Kristianstad
Högskolan i Skövde
Högskolan Väst
Konstfack
Kungl. Konsthögskolan
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
Stockholms konstnärliga högskola
Södertörns högskola

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

uka.se

